

AJÁNLÁS

„A *garabonciás* jelentéseinek pályája egy olyan mítosz története, amely úgy újul meg, ahogyan azt a kultúra és az eszmék története során az átvételi lehetőségek meghatározzák, illetve megengedik. Ahogyan azt már korábban is láthattuk, ebben a változó és megújuló folyamatban a *garabonciás diák* jelentésének különböző fejlődési korszakai vannak. Három ilyen korszakot fedezhettünk fel: az első a középkor idejére tehető, amikor a források egy olyan *garabonciásról* beszélnek, amely nem csak mágus és jövőmondó, hanem egy varázserejű diák jellemzőivel is rendelkezik. A második korszak, amelyben szereplőnk megjelenik, az előbbinél semmivel sem kevésbé fontos, ez a XVIII–XIX. századi iskoladrámák kora, amikor felbukkan Faludi Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály és Kölcsey Ferenc prózájában is. A harmadik időszakban [...] hősünk [...] a népszínművek színpadán jelenik meg... Az irodalomkritikának feltétlenül meg kell vizsgálnia azt az eshetőséget is, hogy ennek a történetnek van-e egy negyedik fejlődési korszaka is, egy olyan korszak, amelyben ez a mítosz a XX. századi magyar és horvát irodalomtörténet néhány jelentős művében új és más jellegű formában lelhető fel.”

A kötet utolsó tanulmányában a szerző a fenti szavakkal helyezi széles történeti dimenziójú, átfogó narratív keretbe a kilenc tanulmányt. Ezt a kerettörténetet ajánljuk az Olvasó figyelmébe, mielőtt elmerülne az egyes szövegek gondolatainak, asszociációinak, logikai és nyelvi fordulatainak világában.

Amedeo Di Francesco a Nápolyi Istituto Universitario Orientale Bölcsészkarának magyar nyelv és irodalom tanára. 1946-ban született. 1971-ben a magyar reneszánszról írott szakdolgozattal szerzett egyetemi diplomát a Római Egyetem Bölcsészkarán. A Magyar Tudományos Akadémia 1975-ben az Irodalomtudományok Kandidátusa címmel tüntette ki. 1990-től tagja az Olaszországi Magyar Tanulmányok Egyetemek Közötti Központja Igazgatói Tanácsának. 1996-tól a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság elnöke. Az *Annali dell' Istituto Universitario Orientale di Napoli* – Studi Finno-Ugrici igazgatója. 1994-ben a Serbetia-ter per la Cultura Nemzetközi Díjban, 1996-ban pedig a Pro Cultura Hungarica kitüntetésben részesült.

Arianna Quarantotto 1970-ben született. 1992-ben, majd 1999-ben szerzett oklevelet a nápolyi Istituto Universitario Orientale Bölcsészkarának különböző szakjaiból. Jelenleg is a Nápolyi Egyetem tudományos kutatója.

A két szerző együtt tesz kísérletet arra, hogy áttekintse egy „nyugtalan” motívum kalandos útját és történetét különböző regiszterekben és regiszterek között. Olyan szétszabdalt világok ezek, amelyek épp a szerzőknek

tulajdoníthatóan rendeződnek – immár elválaszthatatlanul – egymás mellé.

Az első magyar mitológiai kompozíciót megszerkesztő (1854) Ipolyi Arnold tudomása szerint a garabonciás a boszorkány fia, aki az ördög iskolájában 13 iskolát végez el. Bölcsessége könyvében áll, amelyből olvasva varázsolni tud. A pogány magyarok hitvilágát rekonstruáló (1967) Diószegei Vilmos a garabonciás foggal születését a táltos kiválasztottsága párhuzamának, ezt pedig a szibériai népek sámánjai sajátosságának tekinti. Korábbi tanulmánya (1958) a garabonciás mitológiájában három különböző réteget különített el: az Európában általánosan ismert pogány kori vihardémon, a vándorló, a középkornak a tudós diákhhoz és mágikus gyakorlataihoz kötődő keresztény, valamint az ősi magyar, a szibériai népeknél is fellelhető hiedelmek táltosra vonatkozó képzetét. Összefoglaló, a szakirodalom és a kutatások hozadékát egyesítő írásában (1990) Pócs Éva finomította a garabonciásról való tudásunkat. Időközben pedig a lokális és regionális néphit-monográfiák folyamatosan regisztrálták a hiedelemnek az elsődleges közegében, a paraszti mentalitásban és életvitelben betöltött szerepét, az élmény és a képzet epikus megjelenítésének sémáit és motívumait. Az ideáltipikus történet, a konkrét történetek fölötti szinten szerveződő metanarratívum a következőképpen foglalható össze. A topnogyosan, elnyűtt köpenyben és kalapban vándorló diák be-betér az útjába akadó házakhoz. Amit kér, és amit elfogad, az csupán a tej és a kenyér. Ha kap, továbbáll, ha nem, bosszút fogad. Kiléte, útja, életvitele felől egyébként semmit se tudni. Olykor kerül egy-egy szemtanú, aki láthatta küzdelmét, fergeteges utazását. Amiről viszont mindenkinek tudomása van, az a felhőbe burkolózva, a sárkánykígyó hátán megtett útja. „Csikóját” előimádkozza az emberi szem elől elrejtett helyekről, megnyergeli, és levegőbe emelkedik vele. Ekkor kerül sor az elutasítóival szembeni agresszióra, a termés, a házak elpusztítására. Azt már kevesen tudják, hogy amiért utazását teszi: a sárkánykígyó húsával való gyógyítás.

Jelen tanulmányok szerzői azokat a motivációkat tárják fel, amelyek az irodalmi folklorizmust ösztönözve szépirodalmi szövegbe, a nagyhagyomány jelentéseinek mezejébe emelték a történetet, a történet elemeit. És innen indul el, épül ki a korábban említett metanarratíva. A garabonciás ebben a történetben ugyanolyan váratlanul és szeszélyesen jelenik meg, mint a parasztemberek világában. Írástudók kezén, a népszínművekben, elbeszélésekben és versekben hol a tudás birtoklója és őrzője, hol a népét a veszélyektől megóvó, a társadalmi hivatását vállaló vátesz, hol pedig a nyugtalan lelkű poéta. A különböző irodalomtörténeti korok különböző szövegeihez fűzött értelmezések és megjegyzések azt sugallják, hogy a garabonciás a magaskultúrába átkerülve a változatos jelentések szimbólumának bizonyult. Kiapadhatatlan, kimeríthetetlen volta miatt éppúgy kihívást jelentett Kölcsey Ferenc, Dsida Jenő és Szilágyi Domokos, akárcsak

a horvát Velimir Gaj, Ilija Okrugić, Mirko Bogović, Tomislav Prpič számára. Amikor a szerzők tollat ragadnak, már messze állnak a hiedelmet hamis tudásnak minősítő empirizmustól. A garabonciás megszűnik csodás képű mágusnak lenni. Fel- és leszállóhely a kerengő írói intellektus számára. Ahogy az egyik szerző megjegyzi: egy-egy pogány hiedelem kedvesebb és hasznosabb, mint az a tudatállapot, amit a tudomány tud megsziárdítani. Ezt fedezik fel újra és újra, és osztják meg olvasóikkal a kötetben található tanulmányok szerzői.

Aki révén a tanulmányok magyarul olvashatók: Aszalós Erzsébet 1977-ben született Marosvásárhelyen. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarán szerzett olasz–magyar szakos oklevelet.

Kolozsvár, 2002. május 19.

Keszeg Vilmos

